

Gezamenlijke verklaring plan van aanpak Maatschappelijke belichting en afscherming in de glastuinbouw

Partijen:

LTO Nederland, als vertegenwoordiger van de glastuinders streeft naar een maatschappelijk verantwoorde en economische rendabele glastuinbouw in Nederland

De Stichting Natuur en Milieu, als particuliere organisatie die de bescherming van natuur en milieu tot doelstelling heeft in samenwerking met Platform Lichthinder

Het volgende in aanmerking nemende:

Het gebruik van groeilicht is van belang voor de glastuinbouw in Nederland.

Door het toenemende gebruik van groeilicht, de toename van de lichtsterkte, en de spreiding en uitbreiding van de glastuinbouw naar nieuwe locaties de hinder ten gevolge van de emissie van het groeilicht is toegenomen. Hierdoor is het vraagstuk van de lichtemissie en vooral dat van de lichthinder hoog op de 'maatschappelijke' agenda geplaatst.

Deze ontwikkelingen vragen van de glastuinbouwsector en de overheid handelend optreden.

Zijn het volgende plan van aanpak overeengekomen:

Maatschappelijk verantwoorde belichting en afscherming in de glastuinbouw

1. Inleiding

Het toenemende gebruik van groeilicht, de toename van de lichtsterkte, en de spreiding en uitbreiding van de glastuinbouw naar nieuwe locaties hebben het vraagstuk van de lichtemissie en vooral dat van de lichthinder hoog op de 'maatschappelijke' agenda geplaatst en vragen van het bedrijfsleven zowel als de overheid handelend optreden. LTO Nederland, als vertegenwoordiger van de glastuinbouwsector en de Stichting Natuur en Milieu (SNM), in samenwerking met het Platform Lichthinder, zijn om deze reden een dialoog gestart om te komen tot een plan van aanpak over de lichtemissie en nader te stellen eisen. Op verzoek van beide partijen faciliteert het projectbureau Glastuinbouw en Milieu dit overleg.

Deze notitie heeft als doel aan te geven:

- Tot welk niveau de lichtemissie van de glastuinbouw moet c.q. kan worden gereduceerd.
- Op welke wijze en met welke middelen / instrumenten deze doelstelling kan worden gerealiseerd.
- Het tijdstraject waarbinnen het vereiste niveau van lichtemissiereductie zou moeten worden bereikt.

Bovengenoemd doel is uitgewerkt voor situaties, waarin hinder voor omwonenden het prevalerende probleem is, en heeft drie toespitsingen te weten:

- De huidige wetgeving (inclusief het realiseren van quick wins).
- De aanpak van het traject in nieuwbouwsituaties.
- De aanpak van het traject in bestaande situaties.

Voordat deze toespitsingen meer uitvoerig worden toegelicht zijn er op voorhand nog een aantal opmerkingen te plaatsen.

LTO en SNM realiseren zich dat er nog de nodige kennishiaten zijn. Het gaat daarbij onder meer om de (on)mogelijkheden van teelten bij een bepaald niveau van afscherming. Er zijn nog de nodige vragen over klimaatbeheersing, energiehuishouding en hinderbeleving. Het ontbreken van deze kennis heeft partijen er echter niet van weerhouden een ambitieus plan van aanpak op te stellen, waarin niveaus van afscherming specifiek worden benoemd. Hiermee wordt om de volgende redenen geen onverantwoord risico genomen:

- Er wordt op korte termijn een onderzoeksprogramma gestart. Prioriteit wordt daarbij gegeven aan de (volgens verwachting) meest wezenlijke knelpunten. Hierbij kan onder meer worden gedacht aan het schermen in de vooravond (bij hogere temperaturen).
- Partijen hebben afgesproken dat aanpassing van het plan van aanpak noodzakelijk is, indien uit resultaten van het onderzoeksprogramma wordt vastgesteld dat het ambitieniveau niet haalbaar is.
- Het is de bedoeling om verschillende elementen uit dit plan van aanpak, waaronder de niveaus van afscherming, op te laten nemen in het Besluit Glastuinbouw. De ervaring leert dat dit een langdurig proces is. De formele juridische bekrachtiging van het plan van aanpak zal in dit kader naar verwachting tot begin 2007 op zich laten

wachten. Aanpassing of aanscherping van de voorschriften en de daarbij behorende normeringen zijn gebaseerd op een solide onderbouwing. Wel beschikken lagere overheden (provincies en gemeenten) in het kader van de Wet Milieubeheer en de Wet Ruimtelijke Ordening over mogelijkheden om delen van dit plan van aanpak voordien te implementeren.

2. Onderzoeksvragen

LTO Nederland en SNM hebben geconstateerd dat de haalbaarheid van hun ambities in belangrijke mate bepaald wordt door de stand van de techniek, een tijdige opvulling van kennislücken en effecten daarvan op de bedrijfsvoering van de bedrijven. Het is van groot belang dat een aanpassing of aanscherping van de voorschriften en de daarbij behorende normeringen gebaseerd zijn op een solide onderbouwing. Dit is niet alleen van belang voor het verwerven van draagvlak in de sector en voor de handhaafbaarheid van te stellen regels, maar ook om de gekozen route en middelen naar de samenleving te kunnen verantwoorden.

Een inventarisatie van verricht onderzoek en de praktijkervaringen van (teelt)technische mogelijkheden van 85-95% reductie van de lichtemissie is van groot belang. De beschikbare informatie moet vervolgens vertaald worden naar de bruikbaarheid voor (overige) belichte gewassen. Mocht blijken dat de benodigde (teelt)technische kennis c.q. ervaring niet of onvoldoende aanwezig is, dan zal een onderzoeksprogramma moeten worden opgestart.

Voor 1 december 2004 zullen LTO Nederland en SNM een notitie opstellen waarin een inventarisatie van de onderzoeksvragen is gemaakt en de financieringswijze van het noodzakelijke onderzoek is aangegeven.

Inventarisatie onderzoeks- en ontwikkelingsvragen

- Praktijkonderzoek naar de (teelt)technische mogelijkheden van een afscherming op een niveau van 85-95% voor teelten en rassen waarbij op dit punt problemen worden verwacht. In het onderzoek moeten teelttechnische aspecten (zoals temperatuur, vocht en gewasbescherming), bedrijfseconomische aspecten (kosten, opbrengsten, productieplanning en kwaliteit) en optimalisering van de energiehuishouding en klimaatbeheersing (inclusief ontwikkeling van software) worden bekeken.
- Is het mogelijk een normeringssysteem voor lichtemissie en hinder op te zetten? Doel is te komen tot een heldere en bruikbare regeling over toegestane emissieniveaus en daaraan gerelateerde hinder.
- Wat is de hinderbeleving bij de burger? Gestreefd wordt naar een emissiereductie van 95%. Wat is de extra milieuwinst of afname van de hinderbeleving indien de emissie van 85% wordt teruggedrongen naar 95%?
- Wat is het effect op de bedrijfsvoering (teelttechnische en bedrijfseconomisch) van het gebruik van meerdere schermtypen ten behoeve van het reduceren van de lichtemissie?
- Wat is het effect van een donkerteperiode/licht uit-periode en het wegschermen van de lichtkegel gedurende de rest van de nacht, op de bedrijfsvoering (teelttechnische en bedrijfseconomisch) en wat zijn de gevolgen voor de hinderbeleving van de omgeving?
- Wat is het beste tijdstip voor deze donkerteperiode/licht uit-periode in relatie tot de bedrijfsvoering (teelttechnische en bedrijfseconomisch) en de hinderbeleving van de omgeving?
- Wordt de lichthinder weggenomen als een maximum percentage licht van de uitstraling wordt toegestaan of is een maximum niveau van lichtuitstraling relevant?

- Wat zijn de mogelijkheden om te veredelen op lichtefficiënte rassen?
- Wat zijn de 'brandhaarden' waar spanningen zijn tussen belichtende tuinders en omwonenden/maatschappelijke organisaties over lichthinder, en wat zijn in die situaties handreikingen voor vermindering van de lichthinder?

3. De huidige wetgeving plus het realiseren van quick wins

De quick wins (de vrij eenvoudig te nemen maatregelen) die nu al kunnen worden genomen om de lichtemissie en –hinder terug te brengen zijn:

- het voorkomen van lichtkegelvorming door zoveel mogelijk de al aanwezige (energie)schermen geheel of gedeeltelijk te sluiten;
- het daadwerkelijk naleven van de wet- en regelgeving ten aanzien van de zijgevelafscherming ter voorkoming van lichtuitstraling en de donkerteperiode.

a. Wegschermen 'lichtkegel'

Wanneer de gevelafscherming op orde is, vormt de 'lichtkegel' de grootste bron van lichthinder. Op korte termijn kan de lichthinder al voor een groot deel worden teruggedrongen, door buiten de verplichte donkerteperiode, zoveel mogelijk de al aanwezige (energie)schermen te sluiten.

b. Naleving en handhaving huidige regelgeving

Voorschriften

Het huidige Besluit glastuinbouw kent ten aanzien van het gebruik van groeilicht de volgende voorschriften:

- *Gevelafscherming. Van zonsopgang tot het tijdstip van zonsopgang moet gevelafscherming de lichtuitstraling op een afstand van 10 meter tenminste met 95% reduceren. (Overgangsperiode van 3 jaar (tot 1 april 2005) voor bestaande kassen waarvan binnen 10 m een object of voorziening er voor zorgt dat de lichtuitstraling met 95% wordt gereduceerd;*
- *Van 1 september tot 1 mei is toepassing van groeilicht van 20.00-24.00 uur niet toegestaan, tenzij de lichtuitstraling aan de bovenzijde van de kas met 95% wordt gereduceerd.(= de zogenaamde donkerperiode).*

Deze voorschriften impliceren dat de tuinder gehouden is aan een 'donkerperiode' van 20.00 tot 24 uur, tenzij hij de emissie van het groeilicht in die periode met tenminste 95% weet te reduceren. Buiten deze periode is het gebruik van groeilicht niet aan voorschriften onderworpen. Per april 2005 vervalt de in het huidig Besluit glastuinbouw opgenomen overgangsregeling voor zijgevelafscherming en moeten in alle kassen een gevelschermbaan zijn aangebracht, dat op een afstand van 10 m de lichtuitstraling met tenminste 95% reduceert.

Naleving

De naleving van de huidige regelgeving ten aanzien van het gebruik van groeilicht wordt door een deel van de glastuinbouwbedrijven stelselmatig overtreden. LTO Nederland zal een dringend beroep doen op de tuinders om de huidige en de toekomstige regelgeving te respecteren

LTO Nederland en SNM vinden dat het voor de Wet Milieubeheer bevoegd gezag, uitzonderingen daar gelaten, nog steeds onvoldoende toezicht houdt op de naleving van de huidige voorschriften en deze bij overtreding niet of onvoldoende handhaaft. Beide organisaties vinden dit niet aanvaardbaar.

LTO Nederland en SNM willen bevorderen, dat:

- Landelijk gedurende enkele jaren een prioriteit wordt toegekend aan het toezicht op de naleving en de handhaving van de belichtingsvoorschriften respectievelijk de registratie- en rapportageverplichting op dit onderdeel van het Besluit glastuinbouw. LTO Nederland en de stichting Natuur en Milieu zullen de Staatssecretaris Milieubeheer verzoeken in het BLOM-overleg deze prioriteit vast te stellen en hen verzoeken zijn Inspectie Milieubeheer op de uitvoering van de voorschriften te laten toezien;
- De Inspectie Milieubeheer jaarlijks het toezicht op de naleving en de handhaving van de voorschriften door het Wm bevoegd gezag monitort. Deze rapportage zal aan LTO Nederland en de stichting Natuur en Milieu worden aangeboden;
- De mate van naleving van de voorschriften door de glastuinbouwbedrijven jaarlijks wordt gemonitord. Voor dit toezicht kan het Wm bevoegd gezag op grond van meet- en rapportageverplichting van het Besluit glastuinbouw jaarlijks een geactualiseerd overzicht krijgen van alle belichtende tuinders.
Het LIM-Infomil (Landelijk Informatiepunt Milieuhandhaving) wordt voorts verzocht hierover jaarlijks te rapporteren aan LTO Nederland en de stichting Natuur en Milieu.

4. De aanpak van het traject in nieuwbouwsituaties

a. Definitie

Onder een nieuwbouwsituatie wordt verstaan:

- Een nieuw te bouwen kas waarin groeilicht wordt aangebracht. Hierbij is het uitgangspunt dat, ongeacht de teelt, maatregelen mogelijk zijn om de lichtemissie terug te brengen. Bijvoorbeeld door het aanbrengen van een bovenscherm;
- Een bestaande kas waarin groeilicht wordt aangebracht. Hierbij is het uitgangspunt dat op het moment dat het groeilicht wordt aangebracht, de bestaande kas tevens geschikt wordt gemaakt om, ongeacht de teelt, maatregelen te nemen om de lichtemissie terug te brengen. Bijvoorbeeld door het aanbrengen van een bovenscherm.

b. Stappenplan

In de onderstaande tabel is het stappenplan weergegeven voor nieuwbouwsituaties.

Datum (vanaf)	Minimumniveau van bovenafscherming
1 januari 2005	- De huidige wetgeving plus het wegschermen van de lichtkegel of - 85% afschermen, waarmee donkerteperiode niet van toepassing is; afschrijvingstijd scherm: 7 jaar - Kiest men voor wegschermen van de lichtkegel, dan is de verdere route als voor bestaande situaties, zie hoofdstuk 5
1 januari 2006	- Direct 85% afschermen, waarmee donkerteperiode niet van toepassing is; afschrijvingstijd scherm 6 jaar
1 januari 2007	- Direct 85% afschermen, waarmee donkerteperiode niet van toepassing is; afschrijvingstijd scherm 5 jaar
1 januari 2008	- Direct 95% afschermen (donkerteperiode vervalt)

Toelichting: Het plan van aanpak is er op gericht om (stapsgewijs) te komen tot 95% afscherming op 1 januari 2008. In eerder jaren kan men nog een lager niveau van afscherming aanbrengen. Om kapitaalvernietiging te voorkomen en rekening houdend met de geldende afschrijvingstermijnen krijgt de tuinder vijf tot zeven jaar de tijd om het 85% scherm te vervangen door een 95% scherm.

Na het aanbrengen van een 85% scherm vervalt de donkerteperiode.

De 85% en 95% doelen worden doorgevoerd tenzij uit onderzoek is aangetoond dat dit (teelt)technisch of bedrijfseconomisch niet mogelijk is. Voor de situatie na 2008 zal bij het stellen van eisen voor nieuwbouwsituaties worden aangesloten bij de dan geldende stand der techniek, waarbij gestreefd zal worden naar een 100% afscherming.

5. Het traject in bestaande situaties

a. Definitie

Een bestaande situatie is een glastuinbouwbedrijf dat voor 1 januari 2005 reeds groeilicht toepaste. Hierbij moet onderscheid gemaakt worden in bedrijven waar een bovenscherm kan worden aangebracht en bedrijven waarin géén bovenscherm kan worden aangebracht. De laatste categorie betreft bedrijven met een poothoogte kleiner dan 3,5 meter.

b. Stappenplan

In de onderstaande tabel is het stappenplan weergegeven voor bestaande situaties.

Datum (vanaf)	Minimumniveau van bovenafscherming
1 januari 2005	Het wegschermen van de lichtkegel door het sluiten van de energieschermen. Indien een scherm wordt aangebracht 85% afschermen, waarmee de donkerteperiode niet van toepassing is. Afschrijvingsperiode voor dit scherm 7 jaar
1 januari 2006	Voor bedrijven die een scherm installeren (poothoogte > 3,5 m.): 85% afschermen, de donkerteperiode is niet van toepassing . Afschrijvingsperiode voor dit scherm 6 jaar, wanneer geïnstalleerd in 2006 en 5 jaar, wanneer geïnstalleerd in 2007
1 september 2006	Bedrijven die geen scherm kunnen installeren (poothoogte < 3,5 m) krijgen een donkerteperiode van zes uur.
1 januari 2008	Voor bedrijven die een scherm kunnen installeren direct 95% afschermen. De donkerteperiode vervalst.
1 januari 2008	Voor bedrijven die geen scherm kunnen installeren valt er alleen nog te belichten na een vrijstelling door het bevoegd gezag.

Toelichting: Het plan van aanpak is er op gericht om (stapsgewijs) te komen tot 95% afscherming op 1 januari 2008. In eerder jaren kan men nog een lager niveau van afscherming aanbrengen. In de overgangperiode van 2005-2008 dienen tot het moment van installatie van een 85% scherm de reeds aanwezige (energie)schermen bij gebruik van groeilicht in de periode van zonsondergang tot zonsopgang te zijn gesloten. Om kapitaalvernietiging te voorkomen en rekening houdend met de geldende afschrijvingstermijnen krijgt de tuinder vijf tot zeven jaar de tijd om het 85% scherm te vervangen door een 95% scherm.

Tuinders die niet kunnen schermen, dienen in principe het gebruik van groeilicht 1 januari 2008 te beëindigen, tenzij zij beschikken over een door het voor de Wet Milieubeheer bevoegd gezag verstrekte (tijdelijke)vrijstelling.

De 85% en 95% doelen worden doorgevoerd tenzij uit onderzoek is aangetoond dat dit (teelt)technisch of bedrijfseconomisch niet mogelijk is. Voor de situatie na 2008 zal bij het stellen van eisen voor nieuwbouwsituaties worden aangesloten bij de dan geldende stand der techniek, waarbij gestreefd zal worden naar een 100% afscherming.

6. Overige afspraken

Voor het stappen plan en de te nemen acties voor alle bedrijven gelden de volgende overige afspraken:

- Daar het niveau van de lichtemissie is gerelateerd aan de lichtintensiteit, wordt de toe te passen lichtsterkte bij de eerstvolgende wijziging van het Besluit glastuinbouw gebonden aan een maximum van 15.000 Lux/m², tenzij de lichtemissie met 100% wordt gereduceerd.
- Bij extreem koude nachten (kouder dan -10 °C) kunnen bedrijven die geen scherm hebben onder nader op te nemen voorwaarden (w.o. in ieder geval een meldingsplicht vooraf aan het bevoegd gezag) tot 1 september 2008 afwijken van de donkerteperiode.
- Het minimumniveau van bovenafscherming kan ook gerealiseerd worden met meerdere schermen.

Bovenstaande afspraken zijn gemaakt voor situaties waar het probleem van hinder voor mensen prevaleert. Er zijn echter ook gebieden waar de belangen van de natuur prevaleren. Daarbij kan worden gedacht aan gebieden die vallen onder de Habitat richtlijn van de Europese Unie. De beide organisaties menen dat in deze gebieden de toepassing van groeilicht niet gewenst is, tenzij dit voor 100% is afgeschermd. Nieuwe kassen gebieden dienen elders te worden gerealiseerd. Voorzover er belichtende kassen in zulke gebieden zijn, verdient verwijdering in het kader van de ruimte voor ruimte regeling aanbeveling.

Aldus overeengekomen:

Den Haag
5 oktober 2004

F.H. Hoogervorst
Voorzitter LTO Glastuinbouw

A. van den Biggelaar
Directeur Stichting Natuur en Milieu,
voor deze, L. Reijnders
Stichting Natuur en Milieu